

NOGMAALS DE STELLING VAN AMSTERDAM.

De Heer VON SCHMID heeft zich gehaast te antwoorden op de critiek, welke zijn geschrift over de permanente inrichting der Stelling van Amsterdam in dit tijdschrift heeft uitgelokt.

Voor een niet onbelangrijk deel is zijn antwoord gericht aan ons, den ongenoemden Schrijver van het opstel: *De Stelling van Amsterdam*, voorkomende op bladz. 761 van den vorigen jaargang.

Het is niet zonder tegenzin dat wij, naar aanleiding van dit antwoord, nogmaals de pen opvatten. De toon toch van den Schrijver, meer getuigenis afleggende van een dartel zelfbehagen dan van ernstig overwegen van de aangevoerde argumenten, en de niet te miskennen pogingen om den persoon des tegenstanders onvriendelijke dingen te zeggen; zij maken een debat weinig aantrekkelijk.

Wij zullen dan ook, door het releveeren van enkele punten, er ons toe bepalen de lezers tot voorzichtigheid en het oefenen van contrôle aan te sporen bij de kennismaking met deze pennevrucht van den Heer VON SCHMID; terwijl wij tevens, waar dit tot recht begrip noodig schijnt, enkele der in ons opstel geuite meeningen wat nader zullen toelichten of omschrijven.

De koepelquaestie kunnen wij thans laten rusten. Slechts terloops willen wij er op wijzen, dat de Schrijver ons hier opmerkingen toedicht, die wij geenszins gemaakt hebben. Zoo, het als overbodig bestempelen van eenen vernieuwden aanval op de koepels. Zoo ook de bewering, dat hij over dit vraagpunt »gerustelijk wat vluchtiger had kunnen heenstappen». De lezer zal zich herinneren dat onze bedenking niet de behandeling van het koepelvraagstuk betrof, doch wel het breed uitmeten van de argumenten, die door de Regeering voor de beperking van het aantal koepels werden aangevoerd.

Waar de Schrijver opnieuw de zaak van het groot flankement behandelt, maakt hij zich schuldig aan eenige onjuistheden, die wij niet onopgemerkt meenen te mogen laten. Op bladz. 8 bijv. wordt beweerd, dat slechts $\frac{1}{5}$ van alle intervallen kleiner is dan 3000 M. Wanneer men hier in plaats

van $\frac{1}{5}$ de fractie $\frac{1}{2}$ zet, zal men dichter bij de waarheid zijn. De bewering, op diezelfde bladzijde geuit, dat slechts bij uitzondering accessen voorkomen, die niet door fortten worden afgesloten, moge geheel voor rekening van den Schrijver blijven. De vraag is maar: wat men een acces noemt en hoever men met het begrip »uitzondering» gaat? Het stellen van het treffen kwetsbaar oppervlak der kanonkazematten, met inbegrip van de benooidigde logiesruimte voor de bediening, op 600 M². (bladz. 27) mag, op zijn zachtst genomen, overdreven genoemd worden. Een tweetal kazematten, resp. voor 2 en 3 vuurmonden en met inbegrip van de opstellingsruimte voor 4 à 5 mitrailleurs, met bijberekening van logiesruimte en van berg-ruimte voor $\pm$ 250 schoten per vuurmond, vereischen een oppervlak van 300 à 400 M².

Op bladz. 9 en 10 geeft de Schrijver een resumé van de door ons geschetste omstandigheden, waaronder eene actie tegen de tusschenliniën zou kunnen plaats hebben. Hoe nu te qualificeeren het feit, dat hij goedvindt een der door ons aangegeven momenten dier actie, nl. het zich uitbreiden langs de tusschenlinie, eenvoudig uit de *Reihenfolge* te lichten, om ons daarop (bladz. 11) het grappig, naïeve geloof toe te dichten, dat de vijand ergens in de tusschenlinie den dageraad zal afwachten, om zich tot schijf op te stellen voor de vuurmonden van het groot flankement? Wat moet men er van denken, wanneer de Schrijver uit den inhoud van ons opstel distilleert (bladz. 13): dat wij de verdediging van zwakkere punten aan moreel uitgeputte troepen toevertrouwen? Wie verklaart ons de bedoeling des Schrijvers, waar hij, de mogelijkheid van eenen aanval op de tusschenliniën bestrijdende, het eene oogenblik (bladz. 8) zegt: »de actie op de tusschen-accessen is een fantasiebeeld», doch op eene andere plaats (bladz. 11) beweert dat: »de Schrijver wat al te luchtig oordeelt over eene nadering des vijands in de tusschenlinie», om weer elders (bladz. 10) te erkennen: »dat eene poging tegen een interval gepaard zal gaan met . . .» enz.?

Het lust ons niet op deze wijze met het »lezen van distelen» voort te gaan. Wij achten het meer in het belang der zaak nog eens de gronden te resumeeren, waarop door ons eene doorgezette actie tegen de tusschenliniën als mogelijk wordt aangenomen. Hierop toch komt het in de eerste plaats aan. Deze gronden zijn:

1°. Dat op de tusschenliniën wel degelijk accessen aanloopen, waarvan de breedte afhankelijk kan zijn van het bereikte inondatiepeil.

2°. Dat, ook waar de accessen op zichzelf smal zijn, zich daarin of daarneven punten voordoen, geschikt als afwachtingstellingen voor reserves, voor- of vaartuigen met overbruggingsmiddelen, drijflichamen, enz.

3°. Dat met onze legersterkte, in eene stelling van eenen omtrek als die van de Stelling van Amsterdam, de troepen, bestemd voor bewaking en verdediging der tusschenliniën, in den regel karig zullen zijn toegemeten.

4°. Dat het den aanvallers weinig inspanning en een gering troepenver-

bruik behoeft te kosten, om nacht aan nacht, op verschillende tijdstippen en bij herhaling de bewakingsafdeelingen te alarmeeren en de langs de accessen voorgeschoven posten terug te dringen.

5°. Dat in de gedachte omstandigheden bij de bewakingstroepen vermoeienis, uitputting, verslapping, eindelijk zorgeloosheid zullen kunnen intreden.

6°. Dat aldus gaandeweg de aanvaller op de hoogte zal kunnen komen van de moeilijkheden, die het terrein hem biedt; dat hij de daarin voorkomende hindernissen zal kunnen opruimen; dat hij droogblijvende of drasstaande strooken voor nadering met grootere troepenafdeelingen meer geschikt zal kunnen maken.

7°. Dat de verdediger des daags zelden bij machte zal zijn de naderingswerken des aanvallers te vernielen of aan dezen nieuwe belangrijke hinderpalen in het voorterrein in den weg te leggen.

Op deze gronden meenen wij tot de mogelijkheid eener doorgezette actie tegen de tusschenliniën te mogen besluiten. Wij meenen ook, dat de kans van slagen dáár grooter zal zijn dan bij een uitsluitend frontaal, op geheel analoge wijze, optreden tegen de forten zelve, zooals dit door den Schrijver op bladz. 42 wordt geschetst. Wij kunnen niet inzien dat, wanneer tengevolge van uitputting des verdedigers de aanvaller *wel* over de fortgracht in het fort zou kunnen komen, hij *niet* over een kanaal of eene ringvaart in de altijd zwakker bezette tusschenlinie zou kunnen binnendringen. Wij laten hier geheel buiten beschouwing de gedachte aan »plichtsverzaking» of »toegevendheid» bij bevelvoerenden, door den Schrijver op bladz. 36 geopperd en die overigens weinig in overeenstemming is met de fanfare, welke hij op bladz. 47 laat weerklinken.

Aanvaardt nu de Schrijver de hierboven gestelde præmissen niet; wil hij hier met zijn gansche arsenaal van heele en halve tonen, van *Dea ex machina* of wat al meer, ons een »pleiten op excepties» voor de voeten werpen, het zal ons weinig deren. Zoolang geen deugdelijker argumenten worden aangevoerd, om de onmogelijkheid van een aanval op de tusschenliniën te bewijzen, dan zulk kamervuurwerk, zal men verstandig doen zich tegen de mogelijkheid daarvan zoo goed dit kan te wapenen.

In onzen strijd voor het groot flankement, als middel tot bestrijding van zoodanigen aanval, ontmoeten wij in den Heer VON SCHMID — al heeft hij het zoo niet bedoeld — een onverwachten bondgenoot. Men leze op bladz. 11, waar hij, over ons sprekende, zegt: »En wonder, de Schrijver heeft zelf het vijandelijk stelling nemen op punten in de tusschenlinie zoo juist gekenschetst: »het kruisvuur der flankvuurmonden van weerszijden zou, gevoegd bij het infanterievuur van de hem in front tegengeworpen reserves, den vijand elke gelegenheid tot dekking benemen en zijn toch reeds hachelijken toestand nog bedenkelijker maken"". Veelszins juist, maar laat ons daarom inzien, dat een vijand niet zoo irrationeel zal handelen.»

Ligt in dit »veelszins juist», in dit »daarom» niet eene erkenning opgesloten van de waarde van het groot flankementvuur? Zou dan die handeling des aanvallers nog zoo irrationeel zijn, wanneer hij — bij afwezigheid van groot flankement — dat vuur niet te verwachten had?

Wij zouden ons hier ontslagen kunnen rekenen van de verplichting tot het geven van eene nadere toelichting op onze meening omtrent de te verwachten juistheid van dit vuur en het vaststellen van gegevens daarvoor in tijd van vrede. Toch grijpen wij de thans daartoe geboden gelegenheid gaarne aan.

Men zal ons toegeven, dat in zake artillerievuur juistheid een zeer betrekkelijk begrip vertegenwoordigt. Tot toelichting diene het volgende:

Wij herinneren ons met een niet deskundige eens een indirect vuur met exercitie-granaten te hebben bijgewoond op eene linnen doelschijf. Het was een oefeningsvuur met uitleggers. »Nu ben ik toch benieuwd of ze de schijf zullen raken» liet mijn metgezel zich ontvallen. Of ik hem al trachtte te overtuigen met beschouwingen over invalshoeken, spreidingen, schijfhoogte, projectielenaantal, enz., dat het criterium der schietvaardigheid in dit geval niet kon of mocht worden gezocht in het al of niet treffen der schijf, doch wel in de groepeerings der aanslagen vóór en achter dat doel, het mocht mij niet baten. Hij bleef genegen een brevet van onbekwaamheid uit te reiken als de schijf niet geraakt werd. Deze man stelde de eischen van juistheid te hoog.

De voorstanders van het onveilig maken van groote terreinstrooken houden zich met den factor juistheid in den hier bedoelden zin heel weinig op. Integendeel, bij hen is zelfs eene kunstmatige spreiding het middel tot bereiking van het doel. Wij vreezen, dat zij menigmaal hunne eischen van juistheid te laag stellen.

Tusschen deze beide uitersten, het willen treffen om zoo te zeggen van een geometrisch punt met een vol projectiel, en het verspreiden van kleine springstukken over eene aanzienlijke oppervlakte, liggen voor eene doeltreffende gevechtswerkzaamheid der artillerie de meest gunstige voorwaarden.

Hoe gelukkiger nu de combinatie uitvalt van de te verwachten doelgrootte (oppervlak), den aard van het doel, den te bezigen vuurmond, de aan te wenden projectielsoort (geenszins zullen dit altijd granaatkartetsen moeten zijn), de meer of minder nauwkeurige regeling van het enkele schot, zoowel als van het geheele vuur (natuurlijke en kunstmatige spreiding), des te grooter zal de kans zijn op het verkrijgen van de verlangde uitwerking, d. w. z., op de juistheid van het vuur.

Nu meenen wij, dat de omstandigheden, waarin men te dezen aanzien in onze inondatiestelling verkeert, in verscheidene intervallen als gunstig mogen worden aangemerkt, al moeten wij erkennen dat het bewijs hiervoor — bekendheid met den te verwachten graad van onderwaterzetting voorop gesteld — slechts op de kaart en op het terrein ware te leveren.

Ongetwijfeld zal ook hier een ongelukkige samenloop van omstandigheden somwijlen de uitwerking twijfelachtig kunnen maken; trefzekerheid bestaat nimmer. Maar ongetwijfeld is het ook, dat de in de kazematten opgestelde vuurmonden eenen grooteren waarborg voor eene voldoende trefkans geven dan de vuurmonden, welke eerst bij het in staat van verdediging stellen in of achter de tusschenliniën in batterij gebracht kunnen worden. In de kazematten toch blijft men verschoond van het getob met richtschalen, wiggen, gebroken beddingplanken, enz.; men is er zoogoed als onafhankelijk van weer, wind en tal van andere invloeden, welke eene gemakkelijke, vlugge en rustige bediening in de waagschaal stellen. Terloops zij hier dan ook opgemerkt, dat het geen weelde mag heeten, indien het bedieningspersoneel voor het in de open lucht opgestelde geschut wat ruimer wordt toebedeeld dan voor dat in de kazematten.

In de allerlaatste plaats hebben wij voor het groot flankement op het oog het vuren op troepen, welke langs een smal acces in *beweging* zijn. Veeleer denken wij, behalve aan het onder zekere omstandigheden in de lengte beschieten van bepaalde takken der tusschenlinie, aan het vuur op die punten, daarvóór en daarin, waar de aanvaller zich een gedwongen opont-houd zal *moeten* getroosten, of welke door de elkander opvolgende echelons moeten worden voorbij getrokken. De meeste van deze takken en punten zijn in tijd van vrede aan te wijzen, zoodat voor het vuur daarop wel degelijk de noodige voorbereidingen getroffen kunnen worden. (1)

Op den verdeelden cirkelrand, waarlangs de wijzer van de onwrikbaar opgestelde pivotaftuit zich beweegt, kunnen de noodige goed zichtbare verdeelstrepen voor bepaalde richtingen worden aangebracht; hetzelfde kan langs eene elevatiestang of eenen getanden boog geschieden; niets belet op de voor elk fort bestemde sasringen dergelijke merkteekenen te plaatsen. Men behoort daarbij te zorgen fortsgewijze sasringen te bezitten van een zelfden aanmaak, waarbij met de empirisch te bepalen miswijzing der verdeling, tengevolge van verschil in brandtijd, rekening gehouden is.

Heeft men, voor het vuur in bepaalde richtingen, op bepaalde punten deze voorbereidingen in tijd van vrede getroffen, dan kan te allen tijde het vuur onverwijld geopend en met groote snelheid voortgezet worden. Dat dit alsdan — ten minste des nachts — met schootstafelgegevens geschiedt, is waar. Doch wij meenen, dat het door den Schrijver aangehaalde art. 121 van den Duitschen leidraad eerder zou kunnen worden aangevoerd als bewijs vóór, dan als een zoodanig tegen deze wijze van handelen. Men weet hoe in dien leidraad evenzeer de klemtoon wordt gelegd op het bereiken van de grootst mogelijke vuursnelheid. Hoe geringer het aantal vuurmonden, des te dringender moet deze eisch worden gesteld.

(1) Dat de Schrijver — het is zijne eigene bekentenis — bij zijne rondstapjes in de Stelling aan deze punten *niet* heeft gedacht, moge hij voor zijne lezers verantwoorden; doch het wettigt geenszins den hoogen toon, aangeslagen tegen eenen bestrijder, die daaraan *wel* gedacht heeft.

Over de quaestie der wachtforten kunnen wij ditmaal kort zijn. »Er is maar één principiëel tegenargument: twijfel aan de mogelijkheid van dagelijksche aflossing», zegt de Schrijver op bladz. 32. Tegen dit argument trekt hij te velde, daarbij zijne bestrijders collectief beantwoordende en dit, terwijl hij uit ons opstel citeert — ditmaal zonder speciaal lichteffect —: »Dáár» (op krachtig door artillerievuur aangegrepen fronten) »zal de dagelijksche aflossing wel degelijk onder dat vuur te lijden hebben, *al zou dit op zichzelf geen reden behoeven te zijn om van die aflossing af te zien, wanneer zij om andere redenen gebiedend noodzakelijk was*». Ons dunkt dat in de ditmaal gecursiveerde zinsnede twijfel aan de mogelijkheid der aflossing wel ter zijde wordt gezet.

Onze bezwaren tegen de wachtforten heeft de Schrijver slechts vluchtig aangeroerd; weerlegd heeft hij ze niet.

Wij zouden dus kunnen volstaan met eene verwijzing naar ons vorig opstel, indien wij niet de aandacht moesten vestigen op een nieuw element, dat door den Schrijver in zijne beschouwingen wordt opgenomen.

Terwijl hij op bladz. 45 op ons bezwaar van eene te zwakke bezetting der steunpunten »het zwijgen doet», gewaagt hij op bladz. 38 van eene »kleine beschikbaar gehouden reserve», waarmede het kleine wachtfort »veel eerder naar alle zijden (1) sterk geacht kan worden, dan het zooveel grootere woonfort».

Heeft men hier, zoo mag gevraagd worden, te denken aan eene buitenreserve, bestemd om te elfder ure binnen het fort te worden gebracht? Is dit de bedoeling, dan naderen wij met eene vaste bezetting van 150 en eene reserve van, stel 50 man, al heel dicht bij de gewraakte sterkte eener compagnie. Moet deze reserve steeds gevechtsbereid worden gehouden? Zal men dus bij het wachtfort 200 man een geheel etmaal moeten laten waken, terwijl in het woonfort elk van die 200 man per etmaal minstens 8 uren liggend kan rusten? Moeten dus ook voor die reserves aflossingen berekend worden? Worden deze vragen toestemmend beantwoord, dan zal het er op zekere tijdstippen met de gevechtvaardigheid van een groot deel der groepsreserve — samengesteld als ze is uit de aflossingen van fortbezettingen en buitenreserves, — droef gaan uitzien.

De lezer ziet het: wij moeten onze bedenkingen hier weder in den »vragenden vorm hullen». Maar het denkbeeld een stelsel van fortbouw te gronden op buitenreserves, tot bezetting van het fort bestemd, komt ons zoo absurd voor, dat wij geneigd zijn te gelooven hier den Schrijver niet goed te hebben begrepen. Wij betreuren het dan ook, dat hij zich hierover niet nader heeft verklaard.

Wij betreuren evenzeer dat de Schrijver ditmaal niet heeft kunnen goedvinden eene schets van een door hem ontworpen wachtfort bij zijne brochure te

(1) Behalve dan toch zeker naar de keelzijde; zie bladz. 44.

voegen. Vooral de plaatsing der gebouwtjes »eenigszins in de lengte'', waar men den ingedrongen vijand onverwijd weer uitschiet — men ziet, de artillerie wordt weer knapper als de Heer von SCHMID haar aan het werk zet —, hadden wij gaarne in beeld gezien. Van den meester, die onze pogingen tot het ontwerpen van een wachtfort naar *zijne* denkbeelden, qualificeert als »nodelooze tobberijen'', ware eenige hulpvaardigheid in deze edelmoediger geweest.

Nog eene schrede verder en de Heer von SCHMID zal ook van de wachtforten moeten afzien. Zijn ongelooft aan de steunpunten, zijn nieuw aangevoerd petroleum-motief moeten hem brengen tot een stelsel van wachthuizen, hoogstens door eene breede versperring omgeven. Een doorlopende wal, natuurlijk of kunstmatig, met voorgelegen gracht wordt dan het eenige bolwerk; eene eenvoudige enceinte dus.

Twintig jaren vroeger had men *wellicht* een zoodanig stelsel van zuiver frontale verdediging in overweging kunnen nemen. Men had dan echter eerst de overdreven vrees voor bombardement ter zijde moeten zetten en dientengevolge eenen stellingomtrek moeten aannemen, meer geëvenredigd aan de sterkte onzer levende strijdkrachten. Wij zullen ons thans niet onledig houden met de vraag of men het met zulk eenen kleinen kring zonder fortten zou hebben kunnen stellen.

Wij hebben nu eenmaal den zeer grooten kring aanvaard; wilden wij in dien kring overal even sterk zijn, wij zouden er overal even zwak blijken. Concentratie van de afstootende kracht in enkele gewichtige punten is daarom noodzakelijk. Dit zijn de fortten. Deze moeten zijn de barrières op de hoofdwegen, die door hun krachtig frontaal vuur, het gebruik dier wegen aan den aanvallers ontzeggen en hem dwingen tot pogingen, zijn doel langs den zooveel moeilijker omweg, d. w. z., over de tusschenliniën te bereiken. Zij moeten door hun flankerend vuur trachten ook deze pogingen illusoir te maken. Eindelijk moeten zij — bij eene gelukte doorbreking — door hun vuur naar alle zijden in waarheid steunpunten vormen, geschikt om zóó lang stand te houden, tot de met snelheid bijeengetrokken, verspreide reserve-afdeelingen den doorgedrongen vijand afwijzen, of eenen nieuwen afsluitingskring om het doorbrekingspunt vormen kunnen. Bij de vervulling van het laatste gedeelte van deze drieledige taak zal het inderdaad kunnen gebeuren, dat het vuur uit de keel slachtoffers onder de eigene verdedigers komt vragen. Dit *fatum* heeft door alle eeuwen heen gerust op elke *mêlée*. In den modernen vestingoorlog zal men de vuurmêlés niet te eenen male kunnen vermijden, althans wanneer de verdediging eene hardnekkige wil zijn. En eene hardnekkige verdediging zal men toch moeten eischen, waar het centraal reduit der landsverdediging de inzet is.

Overigens ligt ook hierin eene vingerwijzing naar eene practische en deugdelijke schietopleiding.

Wij hebben den raad, ons door den Heer von SCHMID gegeven, namelijk om »onze meening te herzien», niet opgevolgd. Men zal uit het voorafgaande zelfs het tegendeel hebben kunnen afleiden.

»Rechters in tactisch-fortificatorische aangelegenheden» achten wij ons echter niet; wij hebben ons slechts »partij» gesteld.

Wie vrijwillig, zonder daartoe geroepen te zijn, zijne denkbeelden openbaar maakt, werpt ze voor de rechtbank der publieke opinie. Dit deed de Heer von SCHMID; dit deden wij ook.

Wij vragen daarbij echter aan onze lezers: dat zij zullen onderzoeken met al den ernst, die de zaak waard is, en dat zij, bij hun oordeel, zich los zullen weten te maken van de bekoring, uitgaande van eene pleitrede, waarvan de inhoud, hoe onderhoudend en spitsvondig ook, slechts eenen geringen waarborg biedt voor de »betrouwbaarheid» van den pleiter, waar het geldt de waardeering van feiten en de juiste interpretatie van de argumenten der tegenpartij.

Wij teekenen ditmaal met eenen *nom de plume*.

AEMSTEL.